

A woman with short brown hair, wearing a white long-sleeved shirt, is shown in profile from the side, focused on her work. She is using a brush to apply paint to a decorative stencil that is taped to a wall. The wall is covered in a patterned wallpaper with a floral or damask design. The lighting is warm and focused on the woman and her work area.

MALT DEKOR

- igjen på moten

TEKST OG FOTO: Tor Henning Støldal/ifi.no

En dyktig dekorasjonsmaler må kunne mer enn å strimle, sparkle og male gipsflater. Det finnes en hel verden av ulike pigmenter og dekorteknikker å fordype seg i. For malermester Anne Louise Gjør er det å finne de riktige fargene en blant det beste med jobbet.

Dekorasjonsmaling er langt fra gammeldags. En god dekorasjonsmaler kan både lage replikasjoner av gamle tapeter eller dekorere, eller finne på helt nye. Anne Louise Gjør har 20 års erfaring med dekorative maleteknikker, og har studert kunsthistorie og arbeidet som maleransvarlig ved bygningsantikvarisk avdeling på Norsk Folkemuseum.

– Du kan gjøre hva som helst, men de gamle dekorene har ofte en mye friskere fargesetting enn dagens. Og motivmessig finnes det ingen begrensninger. Før var de tøffe i valg av motiv, sier Anne Louise Gjør.

Hun arbeider som dekormaler i Hamar og regionen rundt Mjøsa, og opplever at kundene er blitt mer kvalitetsbevisste og interesserte. Når gamle gårder og hus skal pusses opp, blir ofte hennes tjenester etterspurt.

– Folk er blitt mye mer bevisste på tradisjonen og på å bevare det gamle, både når det gjelder materialer og håndverket.

MALT FLØYELSTAPET

Fra midten av 1800-tallet ble det populært på større gårder i Mjøs-distriktet og Østerdalen med ådringsmaling, dekorering av møbler og ikke minst malte imitasjoner av tapet. Nå kom malte utgaver av fløyelstapet og iriserende teknikker, og kundene fikk malekopierte de finere tingene fordi de ikke hadde råd til å kjøpe originalene.

Rundt år 1850 var dekorasjonsmaleren Anders Rud virksom i Hedmark med omgivelser, og man kan nærmest følge ham fra storgård til storgård – fra distrikt til distrikt. Rud benyttet seg av teknikken å tegne av fine tapeter og via sjabloner omsette det til dekormaling.

Anne Louise fått i oppdrag å restaurere mange av hans dekorere, og har nå et stort arkiv av Ruds sjablongmotiver.

LAGER EGNE SJABLONER

Også for Anne Louise Gjør er sjabloner en vesentlig del av dekormalingen, og hun lager dem selv. Hun har for eksempel brukt opptil 14 timer på å kopiere fra et tapet til en sjablong: tegnet av et gammelt motiv, og deretter skåret til plasten. Fra gammelt av ble det brukt gråpapir, men nå er det plast som gjelder på grunn av holdbarheten.

Mot slutten av 1800-tallet ble dekorasjonsmaling mer status enn det originale. For eksempel ble ådringsmaling finere enn ekte treverk. Malerfaget ble også mer populært, og dekormaling ble noe de fleste kunne og utførte. Og slik var malerfaget fram til 1950-tallet. En maler kunne lage maling av pigmenter, og folk flest kunne knapt male stua selv.

– Malerne ble ikke dekorasjonsmalere, de ble malere; det var en standard. Men selvfølgelig var det noen som skilte seg ut, noen som var bedre enn andre, sier Anne Louise Gjør.

NORSK MALERHISTORIKK

– En malermester sa en gang til meg at Norge fra starten var litt i ingenmannsland i malerfaget. Det meste var fattig og kummerlig, det var ingen penger, og faget hadde ikke status. Derfor har vi en litt kort historie på dette sammenlignet med Europa, inkludert Sverige. Der var håndverket langt mer oppgående, ikke minst på grunn av adelen, forteller Anne Louise Gjør.

Bunadene er opprinnelig ikke norske, men inspirert av franske rokokko-kjoler. På samme måte ble rosemaling kopiert fra Europa, og ble en folkekunst i Norge. Rosemalingstradisjonen kom med vandrende håndverkere som hadde vært sørover i Europa.

De omreisende håndverkere marmorerte som de husket, og byggehåndverkere så verkene deres og gjorde det de trodde de hadde sett. Til steder som Røros og Kongsberg kom det derimot tyske håndverkere som visste hva de gjorde.

Utover 1800-tallet fikk det norske folk mer penger, og prosjektene ble større. Også bøndene fikk bedre økonomi og importerte tapeter, møbler og speil fra utlandet. Det ble mye mer ting og tang i tidligere spartanske bondestuer. Dekorasjonsmalere kom nå til sin rett – de tegnet og kopierte tapeter.

◀ Du kan gjøre hva som helst, men de gamle dekorene har ofte en mye friskere fargesetting enn dagens. Og motivmessig finnes det ingen begrensninger. Før var de tøffe i valg av motiv, sier Anne Louise Gjør.

▶ Hovelsrud gård på Helgøya i Ringsaker kommune: Alt er bygget opp på sjabloner, kopiert fra andre storgårder. Gulvet var et vanlig naturlig tregulv hvor hun først har malt en lys grå bunnfarge. Så er det målt i faste størrelser, tegnet rutenett med blyant og krittspor, en krevende jobb hvor du ikke bør bomme på en centimeter! Deretter er motiver sjablonert, det er lasert og marmorert inne i rutene og avslutningsvis malt røde dekorstreker. Gulvet ble til slutt lakkbehandlet. Arbeidet tok tre måneder.

▲ Detaljene på vegg med sjabloner i forskjellige farger – åtte behandlinger pr. bukett. Dekormalingen blir gjort rasjonell ved at man for eksempel tar alle de grønne bladene på én dag. Listen er en profilert list med gull og bronse over og under. På den hvite bunnfargen er det sjablonert – tre farger, tre runder.

▲ Historikk og dekormaling: En sjablong tilvirket fra et gammelt tapet – tilskjæringen er i seg selv et fint og tidkrevende håndverk.

▲ Fargepigmentene hun lager linoljemaling av. Spesielt jordfargene gir en god, harmonisk fargesetting fordi de i utgangspunktet hører så godt sammen.

FINNE RIKTIG FARGE

For Anne Louise er det å finne de riktige fargene en viktig del av arbeidet. Kundene vil ofte ha det slik det opprinnelig var. Oppgaven kan være å gjen-skape den fargen som er på en vegg eller å skrape seg fram.

– Det letteste er når kunden ønsker å bruke de fargene som ble brukt opprinnelig, og som ligger der åpenlyst. Vil kunden ha gammelrosa, lager jeg fargen på samme måte som datidens maler lagde den gamle. Andre ganger er det en helt ny konstruksjon.

– Men som regel sitter det mange lag med maling på veggen. Vi finner frem til opprinnelig fargesetting bak lister for eksempel, der det er bevart gamle rester av det som har vært.

Å finne riktig farge handler om forståelse og erfaring.

– Farger er subjektivt, men det er en veldig morsom del av jobben å finne igjen de opprinnelige fargene.

IKKE BARE MORO

Anne Louise Gjør startet som malerlærling i de førolympiske tider på Lillehammer. Hun fikk virkelig lære hva det ville si å strimle gipsplater og sprøytemale 27.000 kvadratmeter vegg. Men tilfældighetene brakte lærlingen over til dekorasjonsmaling med malermester Meusburger i kulturhuset Banken på Lillehammer. Der fikk hun erfare at malerfaget også kan være noe helt annet. Nå er hun selv blitt en etterspurt dekmaler.

– Man må kunne bygge opp en malingsflate i et system og ha forståelse av materialer og deres egenskaper. Hvordan de reagerer over tid er veldig viktig. Har du svennebrev og gått den lange veien, finner du ut at grunnarbeidet sant nok ofte er det viktigste. ■

PENSLER FOR DEKORMALING

Fra 2012 er det ikke lenger lov å bruke oljemaling, og i dag lages pensler i hovedsak for vanntynnbare malinger. Disse har kunstig bust.

For dekmalere som jobber med linolje er det i dag vanskelig å få tak i gode pensler med svinebust som er best egnet for linoljemalingen. Ann Louise Gjør kjøper sine pensler fra Tyskland.

– Spensten i penselbusten har mye å si for hvordan den holder på malingen. Jeg bruker mine pensler lenge, og de blir ofte bedre jo lenger jeg bruker dem. De blir slitt på en fin måte og viktige å ta godt vare på, sier hun.

TØRRPIGMENTER OG FARGER

I dag fremstilles tørrpigmenter kjemisk, men før var pigmentene rene fargelæren - og bruken av dem økonomisk betinget. Malingen lages ved at tørrpigmenter blandes sammen med linolje.

– Malingen er god å jobbe med, god å stryke og tørker ikke så fort – på godt og vondt, sier Ann Louise Gjør.

Ultramarin: Gir en kongebå farge. Dette var et rådyrt pigment som ble skrapet ut av sort marmor. Marmoren knuses for å få frem pigmentene.

Engelsk rød: Et rimelig jordpigment som hentes fra rust som finnes i myrer. De billigere jordpigmenter kunne man selv spa ut. Det er bakgrunnen for at alle låver er røde.

Oker: Er et annet jordpigment som blant annet ble hentet ut av Røros-gruvene.

Umbra: Er et mørkebrunt jordfargepigment som tradisjonelt utvinnes fra leirjord. Pigmentet lages i to varianter: brent og ubrent, der den brente varianten gir en rødere farge.

Et beslektet opphav gjør at jordpigmentene står harmonisk til hverandre. Dette underletter ved fargesetting fordi de i utgangspunktet passer godt sammen.

Gammelrosa lages ved å blande hvit og brent umbra.

– Alt dette kan kjøpes, men det er i ferd med å bli en ren bestillingsvare fordi så få bruker dem. Men eldre fargehandlere kan fortsatt ha pigmenter, sier hun.